

Xuất khẩu gạo VN năm 2012 & Định hướng năm 2013

THS. TRẦN HUỖNH THÚY PHƯƠNG

Đại học Kinh tế - Luật TP.HCM

Kết thúc năm 2012, xuất khẩu gạo đã xác định được vị trí quán quân: Ấn Độ nắm giữ vị trí thứ nhất với 9,5 triệu tấn, thứ hai là VN với 7,8 triệu tấn, Thái Lan tụt xuống thứ 3 với 6,9 triệu tấn gạo. VN đặt mục tiêu sản lượng xuất khẩu năm 2013 đạt khoảng 7,5 đến 7,6 triệu tấn giảm một ít so với năm 2012. Tuy nhiên, với sản lượng gạo sản xuất, xuất khẩu từ năm 2005 đến năm 2012 đều tăng nhưng thu nhập người trồng lúa không tăng, thậm chí giảm, nông dân VN nghèo vẫn nghèo. Theo dự báo của VFA, năm 2013 xuất khẩu gạo của VN sẽ gặp nhiều khó khăn và chịu sự cạnh tranh ngày càng gay gắt. Vì vậy, nhất thiết phải chọn một giải pháp cho gạo VN nhằm đảm bảo lợi ích của người trồng lúa cũng như cho thương mại lúa gạo ổn định.

Từ khóa: Xuất khẩu gạo, VN, lợi ích người trồng lúa, thị trường gạo.

1. Tình hình cung cầu gạo trên thế giới

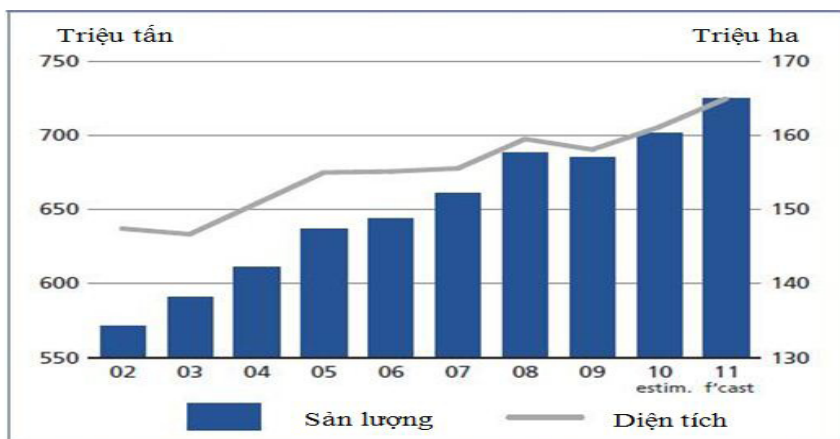
Tình hình cung gạo từ năm 2002 đến năm 2012 liên tục tăng cả về diện tích và sản lượng. Năm 2011, theo Tổ chức Nông-Lương Liên Hiệp Quốc (FAO), dự báo sản lượng khoảng 721 triệu tấn (trong đó 481 triệu tấn gạo) tăng 2,4 triệu tấn. Sản lượng lúa gạo toàn cầu tăng 3% so với sản lượng năm 2010 mặc dù tình hình lũ lụt hoành hành tại một số quốc gia châu Á. Sự gia tăng này là do diện tích thu hoạch lúa tăng 2,2% lên 164,6 triệu ha với năng suất tăng 0,8%, tương đương 4,38 tấn/ha. Sản lượng lúa gạo tại Thái Lan, Pakistan, Philippines, Campuchia, Lào, Myanmar bị ảnh hưởng do thời tiết không thuận lợi, song châu Á vẫn chiếm tới 90,3%, tương đương 651 triệu tấn (trong đó 435 triệu tấn gạo) trong tổng sản lượng lúa gạo toàn cầu năm 2011,

tăng 3% so với sản lượng năm 2010. Kết quả này có được chủ yếu nhờ sản lượng tăng mạnh tại một số quốc gia như Trung Quốc, Ấn Độ, Pakistan và VN, trong đó VN đạt 25,53 triệu tấn.

Theo dự báo của USDA, năm 2012 VN có khả năng vượt qua Thái Lan để duy trì vị trí xuất khẩu

số một trong xuất khẩu gạo. Các nhà cung cấp gạo thuộc top 10 quốc gia xuất khẩu gạo hàng đầu còn lại là Ấn Độ, Pakistan, Brazil... Vì vậy, về phía cung sản lượng gạo VN chiếm vị trí hàng đầu trong các quốc gia xuất khẩu gạo và chịu sự cạnh tranh quyết liệt từ các nước có nguồn cung gạo còn lại.

Hình 1. Sản lượng và diện tích thu hoạch lúa gạo toàn cầu 2002-2011

Nguồn: <http://www.vietrade.gov.vn/go/2411-san-luong-lua-gao-the-gioi-van-giu-o-muc-cao.html>

Bảng 1. 10 quốc gia xuất khẩu gạo hàng đầu thế giới năm 2012
theo dự báo của USDA Đvt: Triệu tấn

STT	Quốc gia	Xuất khẩu năm 2011	Dự báo năm 2012
1	Thái Lan	10,64	6,50
2	VN	7,00	7,00
3	Ấn Độ	4,63	8,00
4	Pakistan	3,41	3,75
5	Brazil	1,29	0,90
6	Campuchia	0,86	0,80
7	Uruguay	0,84	0,85
8	Myanmar	0,77	0,60
9	Argentina	0,73	0,65
10	Trung Quốc	0,48	0,50

Nguồn: <http://www.vietfin.net/xuat-khau-gao-viet-nam-2012-hien-tai-va-tuong-lai/>

2. Nhu cầu gạo trên thế giới

Năm 2012, theo dự báo nhập khẩu gạo của châu Phi khoảng 10,5 triệu tấn, giảm 2% so với năm 2011. Do nguồn cung dồi dào khiến một số nước như Benin, Guinea, Sierra Leone và Tanzania cắt giảm lượng gạo nhập khẩu. Tổ chức FAO cũng dự báo lượng gạo nhập khẩu của Ai Cập khoảng 100 nghìn tấn, giảm so với mức 350 nghìn tấn năm 2011. Nigeria, quốc gia nhập khẩu nhiều gạo nhất tại châu Phi, cũng được dự báo sẽ giảm lượng gạo nhập khẩu xuống 8%, ở mức 1,9 triệu tấn. Ngoài lí do sản lượng năm 2011 tăng thì việc chính phủ áp đặt các biện pháp bảo vệ mới hoạt động sản xuất trong nước là nguyên nhân khiến nhập khẩu tại quốc gia này suy giảm. Năm trong mục tiêu đến năm 2015 trở thành quốc gia tự cung về gạo, Chính phủ Nigeria sẽ áp dụng mức thuế suất 25% đối với lúa/gạo nhập khẩu bắt đầu từ ngày 1/7/2012. Ngoài ra, Chính phủ có kế hoạch nâng thuế nhập khẩu gạo xay

xát/bán xay xát từ 20% lên 40% cũng sẽ được triển khai. Điều này có nghĩa là mặt hàng sẽ có mức thuế nhập khẩu 50% và dự kiến đến 31 tháng 12 năm 2012 sẽ tăng lên 100%. Triển khai các biện pháp này sẽ đánh dấu một sự thay đổi trong chính sách hải quan của Nigeria, theo đó trong những năm gần đây quốc gia này đã có những điều chỉnh giảm về thuế suất phù hợp với lộ trình của Chương trình thuế quan chung trong Cộng đồng kinh tế các quốc gia Tây Phi. Trong khi đó, một số thị trường lớn khác trong khu vực như Senegal dự kiến sẽ tăng 4% lượng gạo nhập khẩu lên ở mức 780 nghìn tấn; Cote d'Ivoire và Nam Phi tăng lên ở mức tương ứng là 900 nghìn và 950 nghìn tấn¹.

Nhập khẩu gạo của các nước châu Mỹ Latinh và vùng Caribe dự báo cũng tăng 6% lên 3,7 triệu tấn trong năm 2012. Dự báo sản lượng trong nước giảm khiến Brazil phải tăng lượng gạo nhập khẩu lên 800 nghìn tấn, cao hơn 200 nghìn tấn so với năm 2011. Thiếu hụt sản lượng tại Haiti, Mexico, Panama và Peru cũng buộc các quốc gia phải nhập khẩu gạo nhiều hơn. Trong khi đó, sản lượng tại Colombia có những dấu hiệu phục hồi là yếu tố khiến lượng gạo nhập khẩu năm 2012 của nước này trở về mức bình thường (khoảng 20 nghìn tấn). Đất nước Cuba, với dự báo sản lượng sẽ giảm 5% nên lượng gạo nhập khẩu dự báo năm 2012 vào khoảng 570 nghìn tấn. Phù hợp với mục tiêu tự cung tự cấp, giới

¹<http://www.vietrade.gov.vn/go/2710-du-bao-nhap-khau-gao-the-gioi-nam-2012-phan-2.html>

quan chức Cuba thông báo nước này đang hướng tới việc thay thế 117 nghìn tấn gạo nhập khẩu bằng lượng gạo sản xuất trong nước.

Tại châu Âu, dự báo lượng gạo nhập khẩu của 27 nước EU vào khoảng 1,3 triệu tấn, tăng 8% so với năm 2011. Kể từ tháng 1 năm 2012, châu Âu đã tăng cường các biện pháp nghiêm ngặt hơn đối với gạo và các sản phẩm làm từ gạo có nguồn gốc từ Trung Quốc, sau hàng loạt vụ phát hiện các loại gạo biến đổi gen (GMO) kể từ năm 2010. Theo quy định mới, tất cả các thương nhân phải gửi thông báo nếu nhập khẩu gạo từ Trung Quốc, thời gian đến và địa điểm nhập hàng, tiến hành kiểm tra các lô hàng trước và sau khi giao hàng xem có bất kỳ loại sinh vật biến đổi gen trái phép nào không. Quy định này sẽ được tiến hành rà soát lại sau 6 tháng có hiệu lực và được coi là quy định có giá trị cao nhất trong số các quy định tương tự có hiệu lực từ năm 2008, thời điểm lô hàng đầu tiên của Trung Quốc bị phát hiện là thuộc loại gạo biến đổi gen. Theo số liệu dự báo chính thức, năm 2012 là năm thứ hai liên tiếp lượng gạo nhập khẩu của châu Âu từ Hoa Kỳ tăng 650.000 tấn, trong đó theo tổ chức FAO dự báo Liên bang Nga tiếp tục mua thêm 180.000 tấn trong năm nay.

3. Tình hình kinh doanh gạo

Theo Tổ chức FAO kinh doanh gạo năm 2011 đạt khoảng 34,3 triệu tấn (tăng 1 triệu tấn so với dự báo trước), tăng 9% so với năm 2010. Sự gia tăng này là kết quả tiếp nối nhu cầu tăng mạnh chủ yếu tại châu Á (Bangla-dét, Trung Quốc, Indonesia, Iran)

Bảng 2. Nhập khẩu gạo thế giới từ năm 2007 đến năm 2012 ĐVT: Triệu tấn

	2007- 2009 (Trung bình)	2010	2011 (Ước tính)	2012 (Dự báo)	% thay đổi năm 2012 so với năm 2011		2012 (Dự báo)	
		Triệu tấn	Triệu tấn	Triệu tấn	Triệu tấn	%	Số liệu trước	Điều chỉnh
THẾ GIỚI	30,5	31,5	34,5	32,8	-1,7	-4,9	33,8	-1,1
Quốc gia đang phát triển	25,7	27	29,8	27,9	-1,8	-6,2	29	-1,1
Quốc gia phát triển	4,8	4,5	4,7	4,9	0,2	3,3	4,9	0,0
CHÂU Á	14,3	15,8	17,2	15,4	-1,8	-10,2	16,5	-1,0
Bangladesh	1,1	0,7	1,5	0,6	-0,9	-59,3	0,6	-
Trung Quốc	0,9	1,2	1,4	1,2	-0,2	-11,5	1,1	0,1
Indônêsia	0,8	1,0	2,4	1,0	-1,4	-58,3	1,5	-0,5
Iran	1,1	1,1	1,2	1,3	0,1	8,3	1,3	-
Iraq	0,9	1,2	1,2	1,3	0,1	8,3	1,3	-
Nhật Bản	0,6	0,7	0,7	0,7	0,0	0,0	0,7	-
Malaysia	1,0	0,9	1,0	1,1	0,1	10	1,1	-
Philippines	2,0	2,4	1,2	1,2	0,1	4,3	1,8	-0,6
Ả Rập Xê-út	1,0	1,0	1,2	1,2	0,1	4,3	1,2	-
Các tiểu vương quốc Ả Rập thống nhất	0,6	0,6	0,6	0,6	0,0	6,7	0,6	-
CHÂU PHI	9,9	9,4	10,7	10,5	-0,2	-2,3	10,5	0,0
Côte d'Ivoire	0,8	0,8	0,9	0,9	0,1	5,9	0,9	-
Nigeria	1,9	2,0	2,1	1,9	-0,2	-7,6	2,2	-0,3
Senegal	0,9	0,7	0,8	0,8	0,0	0,4	0,8	-
Nam Phi	0,9	0,8	0,9	1,0	0,0	5,6	1,0	-
TRUNG MỸ VÀ CARIBE	2,2	2,1	2,2	2,2	0,0	0,1	2,2	-
Cuba	0,6	0,5	0,6	0,6	0,0	-0,5	0,6	-
Mêxicô	0,6	0,6	0,7	0,7	0,0	1,5	0,7	-
NAM MỸ	1,0	1,3	1,3	1,5	0,2	14,9	1,5	-
Brazil	0,6	0,8	0,6	0,8	0,2	33,2	0,8	-
BẮC MỸ	1,0	0,9	1,0	1,0	0,0	3,7	01	0,0
Hoa Kỳ	0,7	0,6	0,6	0,7	0,0	5,7	0,7	0,0
CHÂU ÂU	1,8	1,6	1,7	1,7	0,1	4,8	1,7	-
EU 1/	1,2	1,1	1,2	1,3	0,1	8,3	1,3	-
Liên bang Nga	0,2	0,2	0,2	0,2	0,0	-10	0,2	-
CHÂU ĐẠI DƯƠNG	0,4	0,5	0,4	0,4	0,0	-2,3	0,4	-

Nguồn: <http://www.vietrade.gov.vn/go/2710-du-bao-nhap-khau-gao-the-gioi-nam-2012-phan-2.html>

Bảng 3. 10 nước nhập khẩu gạo lớn nhất thế giới Đơn vị: Triệu tấn

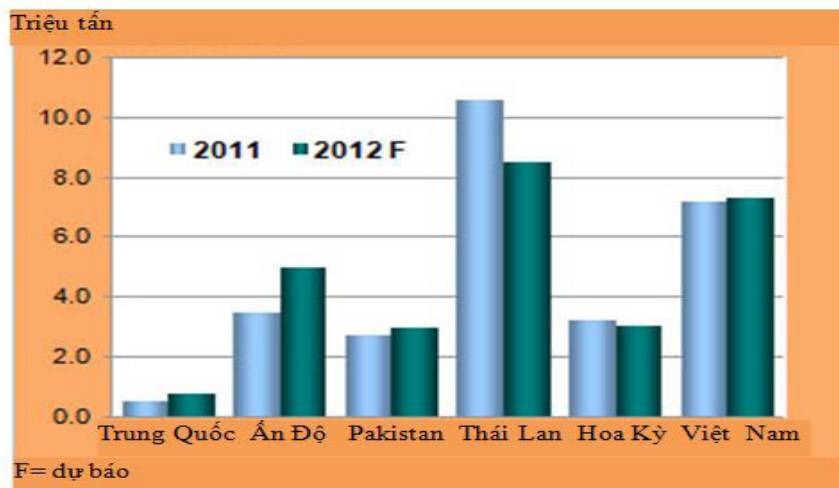
STT	Quốc gia	Nhập khẩu (2011)	Dự báo (2012)
1	Indonesia	3,09	1,25
2	Nigeria	2,55	2,45
3	Iran	1,87	1,90
4	Bangladesh	1,48	0,40
5	EU-27	1,47	1,40
6	Philippin	1,20	1,50
7	Malaysia	1,07	1,08
8	Ả Rập Xêút	1,05	1,15
9	Irắc	1,03	1,20
10	Bờ biển Ngà	0,93	0,95

Nguồn: Bộ Nông nghiệp Mỹ T8.2012 tại <http://www.vietfin.net/top-10-nuoc-xuat-khau-va-nhap-khau-gao-2012-meo-nao-can-miu-nao/>

và châu Phi (Cote d'Ivoire, Madagascar, Mali, Nigeria, Senegal). Phần lớn sự gia tăng về nhu cầu được dự báo sẽ được đáp ứng nhờ sản lượng tại một số nước xuất khẩu lớn như Thái Lan, Ấn Độ - nhất là kể từ khi chính phủ Ấn Độ thông báo lệnh cấm xuất khẩu gạo non-basmati đối với các công ty tư nhân từ tháng 4/2008 đã được dỡ bỏ ngày 8 tháng 9 năm 2011. Bên cạnh đó, điều chỉnh gần nhất VN được dự báo xuất khẩu tăng thêm 200 nghìn tấn trong năm 2011 lên 6,2 triệu tấn. Ở nhóm thị trường thấp hơn, xuất khẩu gạo của Myanmar bắt ngờ được điều chỉnh từ 200 nghìn tấn lên tới 700 nghìn tấn tạo sự cạnh tranh lớn đối với VN ở phân khúc gạo phẩm cấp thấp. Campuchia vẫn được dự báo xuất khẩu đạt 1,2 triệu tấn.

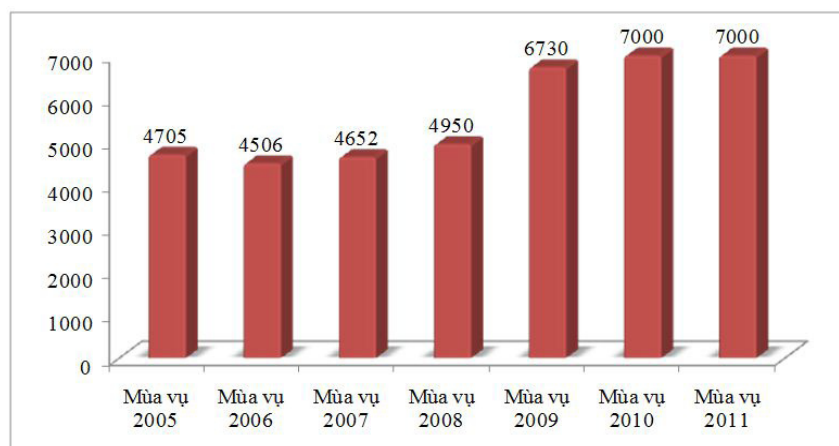
Năm 2012, thương mại gạo thế giới có sự giảm nhẹ xuống còn 33,8 triệu tấn so với 34,3 triệu tấn năm 2011, do sản lượng gạo trong nước tại một số quốc gia nhập khẩu gạo truyền thống tăng. Về xuất khẩu, sự sụt giảm

Hình 2: Lượng gạo xuất khẩu của một số nước chính

Nguồn: <http://www.vietrade.gov.vn/go/2411-san-luong-lua-gao-the-gioi-van-giu-o-muc-cao.html>

Hình 3: Xuất khẩu gạo của VN từ mùa vụ 2005 đến mùa vụ 2011
ĐVT: nghìn tấn

Nguồn: Thông tin thương mại, tính toán của USDA.

chủ yếu là do lượng gạo xuất khẩu ở nhóm thị trường thấp hơn của Thái Lan giảm do chính sách tăng giá gạo của chính phủ nhằm đảm bảo thu nhập cho nông dân. Việc này mở đường cho gạo hoa nhài VN thay thế Thái Lan trên thị trường toàn cầu khi giá gạo trắng tăng khoảng từ 540 USD/tấn lên khoảng 800 USD/tấn và giá gạo hoa nhài có giá hiện nay khoảng 1.100 USD/tấn tăng lên 1.400 USD/tấn. Gạo hoa nhài VN đang dần nắm thị phần toàn

cầu, đặc biệt là ở các thị trường như Hồng Kông và Singapore. Với Hồng Kông, gạo Thái Lan trước đây chiếm 80% thị phần mỗi năm. Tuy nhiên, con số này đang giảm xuống nhường cho VN chiếm 35% thị phần. Tại Singapore, trước đây, thị phần của Thái Lan là gần 100% với số lượng 200.000 tấn nhưng hiện nay gạo VN đã chiếm 20% thị phần. Ngoài ra, một số nước khác như Ấn Độ, Australia, Trung Quốc và Pakistan cũng đang gia

tăng thị phần gạo trên thị trường quốc tế².

Cho dù VN có nhiều cơ hội để nâng sức cạnh tranh trên thị trường thế giới nhưng dự báo trong vòng năm năm nữa lượng gạo xuất khẩu của VN chỉ đạt trong khoảng 6,5-7 triệu tấn/năm³. Trong đó, khoảng 70% lượng gạo xuất khẩu của VN là gạo 25% tấm (loại phẩm cấp thấp) trong khi gạo 5% tấm của VN cũng chưa sánh được với gạo Thái Lan, trong khi gạo cấp thấp thì đang mất dần thị trường do gạo Ấn Độ và Myanmar cạnh tranh. Trong dài hạn, gạo VN khó có thể vượt qua Thái Lan dù dự báo xuất khẩu gạo của Thái Lan giảm hoặc xuống dưới mức 7 triệu tấn/năm. Thị trường gạo thế giới còn chịu tác động của những yếu tố khác như: lượng tồn kho của thế giới, thiên tai mất mùa làm mất cân đối cục bộ; biến động tiền tệ và lạm phát giá lương thực; tác động của chính sách lương thực ở các nước xuất và nhập khẩu lớn, nhất là chính sách nâng giá lúa và tự túc lương thực,...

4. Thực trạng xuất khẩu gạo của VN

4.1. Sản lượng gạo xuất khẩu

Sản lượng gạo VN xuất khẩu khá ổn định trên 4,5 triệu tấn từ năm 2005-2008 và có bước đột phá vào năm 2009. Cụ thể, mùa vụ 2010/2011, VN xuất khẩu 7 triệu tấn gạo trong tổng sản

²<http://www.vietrade.gov.vn/go/2411-san-luong-lua-gao-the-gioi-van-giu-o-muc-cao.html>

³<http://www.hunglamrice.com.vn/thi-truong-gao/nam-2012-lam-gi-de-xuat-khau-gao-viet-nam-vuon-toi-vi-tri-so-1-the-gioi/215/406>

Bảng 4. Xuất khẩu gạo của VN mùa vụ 2010/2011 . Đ/v: Tấn

	5%	10%	15%	25%	100%	Glutinous	Jasmine	Các loại khác	Tổng cộng	Tỷ trọng (%)
Châu Á	896.163	10.000	2.543.422	805.459	15.448	204.472	231.212	26.330	4.732.506	67.6
Châu Phi	885.964	-	120.083	13.124	393.157	-	142.316	25.440	1.580.084	22.6
Châu Âu và các nước CIS	42.368	43.506	2.655	-	-	-	-	850	133.019	1.9
Châu Mỹ	44.880	-	468.756	-	-	-	9.507	-	523.143	7.5
Châu Úc	18.115	473	-	-	-	-	11.553	-	30.121	0.4
Tổng	1.887.490	53.979	3.134.916	818.583	408.605	204.852	437.828	52.620	6.998.873	100.0

Nguồn: Thông tin thương mại/ Tổng cục Hải Quan VN/ Hiệp hội Lương thực VN

lượng 26,37 triệu tấn so với 6,73 triệu tấn trong mùa vụ 2009/2010 và vươn lên đứng thứ 2 thế giới về xuất khẩu gạo, sau Thái Lan. Theo USDA, mùa vụ 2011/2012 VN vẫn duy trì mức xuất khẩu gạo khoảng 7 triệu tấn. Nếu như mùa vụ 2009/2010 xuất khẩu gạo VN đạt mức kỷ lục thì đến mùa vụ 2011/2012 sản lượng xuất khẩu đã vượt mức kỷ lục này và đạt trên 7 triệu tấn và nâng kim ngạch xuất khẩu gạo lên hơn 3,5 tỷ USD, tăng 20% so với cùng kỳ vụ 2009/2010⁴.

5.2. Thị trường xuất khẩu chính

Thị trường xuất khẩu chính của VN mùa vụ 2010/2011 chủ yếu là các quốc gia châu Á chiếm khoảng 67,6% như Trung Quốc, Philippines, Malaysia, Indonesia,... Đứng thứ 2 là thị trường châu Phi với 22,6%. Phần lớn gạo xuất khẩu là gạo 15% tằm (trên 3,1 triệu tấn), kế đến là các loại gạo 5% tằm, 25% tằm và 100% tằm. Các loại gạo có phẩm cấp cao, đáp ứng nhu cầu cao của thị trường chỉ xuất khẩu với số lượng khá hạn chế như Glutinous, Jasmine,...Tuy

hiên, cuối năm 2012 thị trường gạo quốc tế có nhu cầu thấp đối với gạo có chất lượng thấp, nông dân VN vẫn tiếp tục gieo trồng trên diện rộng loại lúa có chất lượng thấp IR50404 nhưng có năng suất cao bất chấp cảnh báo của Chính phủ VN kêu gọi nông dân hạn chế sản xuất loại gạo có chất lượng thấp nhưng diện tích gieo trồng loại gạo này vẫn vượt trên 20%.

Theo Hiệp hội lương thực VN (VFA), năm 2012, châu Á vẫn là thị trường xuất khẩu chính của VN chiếm trên 67,5% tổng lượng gạo xuất khẩu, kế đến là châu Phi (24,7%), châu Mỹ (4,7%),...Nếu gạo của VN có chất lượng tốt đáp ứng nhu cầu của những quốc gia đòi hỏi chất lượng cao thì có thể chinh phục các thị trường như Nhật Bản, Hàn Quốc. Tuy nhiên, năm 2013, dự báo xuất khẩu sẽ gặp nhiều khó khăn hơn. Vì vậy, theo VFA xuất khẩu của VN sẽ đẩy mạnh sang một số quốc gia đặc biệt là các quốc gia châu Phi, Trung Quốc,... là những quốc gia nhập khẩu hàng đầu của VN trong năm 2012.

5.3. Giá gạo xuất khẩu

Năm 2012, sản lượng gạo xuất khẩu của VN khoảng 7,8 triệu tấn gạo, trị giá FOB khoảng

hơn 3,45 tỷ USD. Theo VFA xuất khẩu gạo của VN năm 2012 vượt qua năm 2011 về khối lượng nhưng thua xa về giá trị. Nguyên nhân được lý giải là do giá gạo xuất khẩu giảm. Năm 2011 xuất khẩu cả nước đạt 7,105 triệu tấn, nhưng trị giá FOB là 3,507 tỷ USD⁵.

Khoảng 70% lượng gạo xuất khẩu của VN là gạo 25% tằm (gạo phẩm cấp thấp), gạo 5% tằm của VN vẫn chưa sánh được với gạo Thái Lan. Gạo phẩm cấp thấp có thị trường xuất khẩu ngày càng bị thu hẹp và chịu sự cạnh tranh gay gắt từ Ấn Độ, Pakistan và Myanmar.

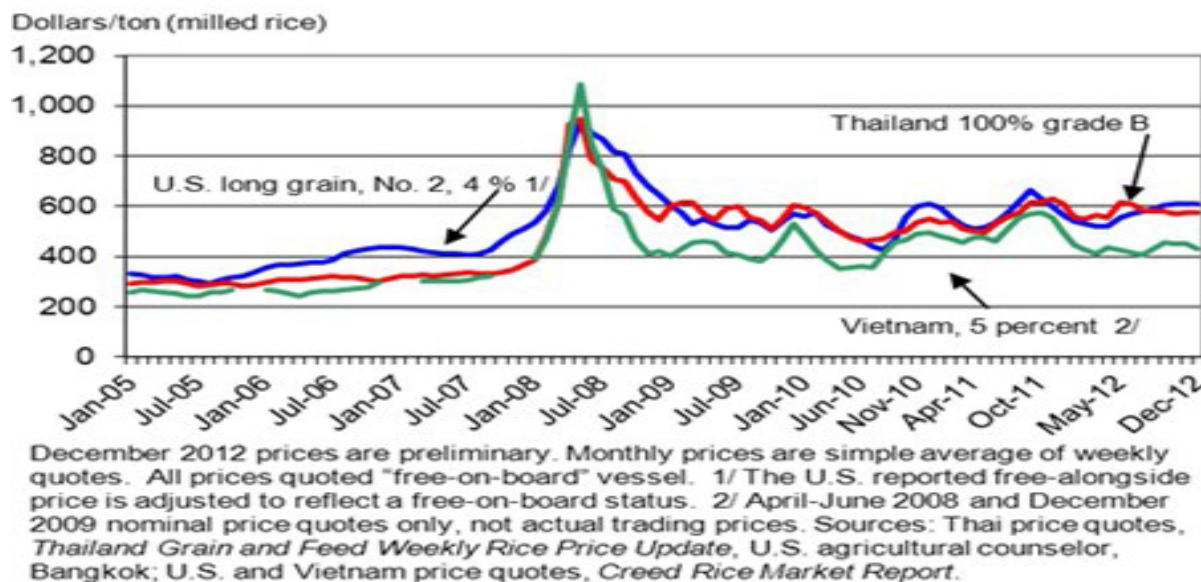
Giá gạo xuất khẩu trung bình theo giá FOB của VN từ tháng 1 năm 2012 đến tháng 12 năm 2012 trung bình khoảng 456USD/tấn. Mặc dù tháng 1 năm 2013 giá gạo xuất khẩu trung bình tăng đạt 468 USD/tấn (tăng 2% so với giá gạo tháng 12 năm 2012)⁶. Mức giá này thấp so với giá xuất khẩu trung bình năm 2011 là 495USD/tấn khoảng 39 USD/tấn. Vì vậy, sản lượng gạo xuất khẩu năm 2012 tăng hơn năm 2011 nhưng trị giá xuất khẩu thấp hơn năm

⁴ <http://www.viettrade.gov.vn/go/2681-xuat-khau-gao-cua-viet-nam-mua-vu-20112012.html>

⁵ <http://vietstock.vn/2012/12/xuat-khau-gao-viet-nam-nam-2012-vuot-73-trieu-tan-768-252049.htm>

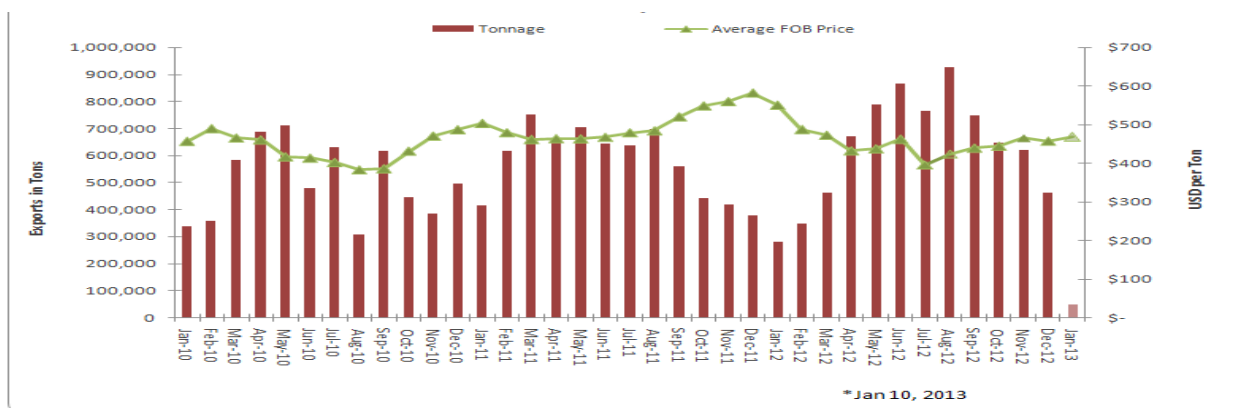
⁶ <http://oryza.com/Rice-News/17368.html>

Hình 4: So sánh giá gạo xuất khẩu giữa VN và Thái Lan

Nguồn: <http://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/detail.aspx?chartId=32905>

Hình 5.: Xuất khẩu gạo VN 2012: Sản lượng mỗi tháng và giá FOB bình quân

Nguồn: <http://oryza.com/Rice-News/17368.html>

2011. Hình trên cũng cho thấy giá gạo xuất khẩu trung bình của VN theo giá FOB thường thấp hơn giá gạo xuất khẩu trung bình của Thái Lan cho loại gạo 5% tấm. Giá gạo Thái Lan trung bình theo giá FOB năm 2012 cao hơn giá gạo xuất khẩu trung bình của VN thể hiện vị thế của gạo xuất khẩu Thái Lan trên thị trường tốt hơn. Năm 2012, mặc dù giá gạo của Thái Lan luôn cao hơn của VN

nhưng chính phủ Thái Lan vẫn quyết định mua gạo của nông dân với giá cao hơn 50% so với giá gạo trên thị trường thế giới để nâng cao lợi tức của người nông kết quả là lượng gạo xuất khẩu của Thái Lan bị giảm 35% cũng như làm giảm tính cạnh tranh của gạo Thái Lan trên thị trường quốc tế⁷.

⁷ Hương Trà: "Xuất khẩu gạo năm 2012: Đã xác định được vị trí quán quân", Báo Sức khỏe và đời sống, Số 11 (2013)

5. Giải pháp

Giải pháp cho vấn đề sản xuất và xuất khẩu gạo nhằm đạt được mục tiêu cải thiện giá gạo, tăng chất lượng gạo và thu nhập cho người sản xuất gạo. Nếu như mùa vụ 2009/2010 xuất khẩu gạo VN đạt mức kỷ lục 6,73 triệu tấn thì đến mùa vụ 2011/2012 đã vượt mức kỷ lục này và đạt trên 7 triệu tấn. Năm 2012 sản lượng gạo xuất khẩu của VN đứng thứ

hai thế giới khoảng 7,8 triệu tấn nhưng trị giá thu về giảm. Xuất khẩu gạo năm 2013 đã đến lúc cần chú trọng đến chất lượng gạo xuất khẩu thay vì số lượng gạo xuất khẩu như trước đây.

Thứ nhất, cần có sự liên kết trong sản xuất, xuất khẩu gạo

Sản lượng gạo xuất khẩu của VN năm 2012 đứng thứ hai thế giới khoảng 7,8 triệu tấn nhưng giá trị thu được chỉ khoảng 3,45 tỷ USD tăng 8,3% về số lượng nhưng thấp hơn so với năm 2011 là 70 triệu USD (1,98% giá trị). Điều này cho thấy người nông sản xuất gạo càng nhiều thì bán càng rẻ, thu nhập cũng không tăng thêm dù họ làm ra ngày càng nhiều. So với Thái Lan, diện tích đất sản xuất gạo của VN còn ít chỉ khoảng 3,8 triệu ha đất và có khuynh hướng ngày càng thu hẹp do quá trình đô thị hóa trong khi đó Thái Lan có đến 10 triệu hecta đất trồng lúa. Do vậy, việc đứng thứ hai thế giới vượt qua Thái Lan về số lượng gạo xuất khẩu ở hiện tại chẳng có ý nghĩa gì nếu chúng ta không quan tâm về chất lượng mà chỉ chạy theo

số lượng⁸.

Về sản xuất, Nhà nước cần có chính sách định hướng, khuyến khích người dân tăng cường sản xuất lúa thơm Jasmine là loại gạo đang mở rộng thị trường và có giá cả hợp lý. Bên cạnh đó, cần kết hợp với địa phương thực hiện tuyên truyền, vận động nông dân sản xuất giống lúa IR50404 ở mức độ vừa phải vì hiện tại khó có thể bỏ ngay được mà chỉ nên hạn chế trồng diện tích nhỏ (khoảng dưới 20%) dần dần người nông dân nhận thấy lợi nhuận từ trồng những giống lúa thơm cho chất lượng cao hơn giống lúa có năng suất cao sẽ tự động giảm diện tích sản xuất loại lúa này.

Bên cạnh đó, Nhà nước cần đầu tư, tuyển chọn những giống lúa chủ lực, phù hợp với thổ nhưỡng từng vùng cho năng suất và giá trị cao phù hợp với yêu cầu xuất khẩu. Người nông dân VN đa phần kiến thức còn nhiều hạn chế và hiện tại có rất nhiều giống lúa nên tâm lý không an tâm vì không biết nên trồng giống lúa

⁸ Quang Thuận, Chí Nhân: “Hạt gạo làng ta, làm giàu còn xa”, Báo Thanh niên ngày 17/01/2013

nào trên chính mảnh đất của họ và cũng chưa thấy được khi thu hoạch thì hiệu quả và năng suất ra sao.

Ngoài ra, Nhà nước nên khuyến khích, ưu đãi cho các doanh nghiệp, nông dân thực hiện sản xuất cánh đồng mẫu lớn. Trong những năm gần đây một số doanh nghiệp thực hiện cánh đồng mẫu lớn cho nông dân từ khi triển khai mô hình này tới nay đã có trên 7.803 ha với 6.400 hộ nông dân tham gia. Vụ đông xuân 2011-2012 diện tích đã tăng lên 20.000 ha và đến năm 2013 đạt 100.000-200.000ha mỗi tỉnh sẽ có diện tích từ 10.000-20.000ha. Tại 13 tỉnh đồng bằng sông Cửu Long diện tích thực hiện cánh đồng mẫu tăng từ 20.000ha lên 100.000-200.000ha vào năm 2013 nhằm ổn định vùng nguyên liệu với số lượng lớn, chất lượng gạo đồng đều hơn thuận lợi cho xuất khẩu điển hình là Công ty cổ phần bảo vệ thực vật An Giang. Đây cũng là sự thay đổi quan trọng trong hoạt động sản xuất gạo nên cần có chính sách hỗ trợ tạo điều kiện mở rộng nhiều hơn. Theo truyền thống thì phần lớn nông dân VN sản xuất những thửa ruộng nhỏ nên lợi nhuận thu được không cao và khó có thể áp dụng khoa học kỹ thuật cũng như quy trình sản xuất hiện đại. Vì vậy, thực hiện cánh đồng mẫu lớn là bước đột phá trong sản xuất nông nghiệp VN.

Thứ hai, cần chú trọng chất lượng gạo xuất khẩu

Năm 2012, xuất khẩu gạo của VN cao hơn năm 2011 là 600.000 tấn gạo nhưng lượng tiền thu về lại ít hơn khoảng 70 triệu USD. Có tới 53% gạo xuất khẩu của VN có phẩm chất trung bình và

thấp. Vì vậy, xuất khẩu gạo của VN nhiều nhưng giá trị không cao. Với định hướng năm 2013, xuất khẩu gạo của VN đạt khoảng 7,5-7,6 triệu tấn. Nhiều chuyên gia cho rằng hiện sản lượng lúa gạo của VN đã đạt đỉnh, và để có thể duy trì vị thế xuất khẩu gạo trên thị trường thế giới, VN cần nâng cao chất lượng hạt gạo thay vì tập trung tăng khối lượng xuất khẩu. Việc chú trọng tăng chất lượng gạo xuất khẩu phải đi ngay từ khâu sản xuất. Người nông dân từ trước tới nay chủ yếu trồng loại lúa cho năng suất cao, ít tốn chi phí như IR50404 nhưng cho gạo chất lượng thấp. Vì vậy, để người nông dân thay đổi sang giống có phẩm chất cao cần phải cung cấp đủ giống, tập huấn giới thiệu cách chăm sóc theo phương pháp mới để đạt năng suất cao phù hợp với yêu cầu xuất khẩu. Để đạt được điều này thì tốt nhất nên có chính sách khuyến khích nông dân tham gia “cánh đồng mẫu lớn” nhằm giảm chi phí sản xuất do áp dụng khoa học kỹ thuật vào sản xuất, tăng chất lượng gạo xuất khẩu sẽ thuận lợi hơn. Khâu bảo quản, tạm trữ, chế biến cũng cần phải được chú trọng tránh trường hợp sản xuất ra gạo có chất lượng cao nhưng bảo quản, chế biến không tốt có thể làm giảm chất lượng gạo, ảnh hưởng đến giá gạo xuất khẩu.

Thứ ba, xây dựng thương hiệu cho gạo VN

VN từ khi tham gia thị trường gạo thế giới nhưng đến nay gạo VN vẫn chưa có thương hiệu riêng cho mình. Việc sản xuất từ lâu mang tính tự phát, sản xuất nhỏ theo kinh nghiệm là chính và phụ thuộc nhiều vào quy luật thị trường. Người nông dân nghèo

vẫn hoàn toàn nghèo. Nếu như VN tuân thủ đúng quy trình sản xuất sạch theo tiêu chuẩn VietGAP sẽ giảm chi phí đầu vào sản xuất, ít sâu bệnh,...thì sẽ cho cho gạo chất lượng tốt đáp ứng yêu cầu của thị trường. Bên cạnh đó, nếu gạo VN xây dựng được thương hiệu sẽ giúp hỗ trợ thâm nhập thị trường có yêu cầu khắt khe hơn, vì thế giá bán sẽ cao hơn. Điều này có lợi cho cả doanh nghiệp và người sản xuất. Người nông dân sẽ bớt nhọc nhằn hơn và đời sống của họ mới có thể sánh được với đời sống nông dân của quốc gia láng giềng như Thái Lan.

Theo TS. Phạm Văn Dư - Phó cục trưởng Cục Trồng trọt, với 210 doanh nghiệp xuất khẩu gạo hiện nay, trong đó thành viên VFA là 123 doanh nghiệp, nếu mỗi đơn vị xây dựng cho mình một “cánh đồng mẫu lớn” diện tích 1.000ha thì cả nước sẽ có ít nhất 123.000-210.000ha vùng nguyên liệu, chiếm 7,4-12,7% diện tích canh tác. Không thể hình thành thương hiệu cho lúa gạo VN nếu không có vùng sản xuất đủ tiêu chuẩn, mô hình cánh đồng mẫu lớn sẽ từng bước giúp nông dân sản xuất theo đơn đặt hàng và theo kế hoạch cụ thể⁹. Cánh đồng mẫu lớn sản xuất lúa mang tính hiện đại hơn làm gia tăng chất lượng lúa gạo và làm nền tảng cho việc sản xuất lúa theo tiêu chuẩn VietGAP thông qua tăng cường liên kết giữa nhà nông, nhà sản xuất, nhà xuất khẩu và các bên tham gia mô hình đều hưởng lợi ích cao nhất.

Thứ tư, cần có chính sách hỗ

⁹ <http://www.hunglamrice.com.vn/thi-truong-gao/nam-2012-lam-gi-de-xuat-khau-gao-viet-nam-vuon-toi-vi-tri-so-1-the-gioi/215/406>

trợ doanh nghiệp thu mua gạo tạm trữ xuất khẩu và có chính sách trợ giá cho nông dân

Nghị định số 109/2010/NĐ-CP ngày 4 tháng 11 năm 2010 của chính phủ về kinh doanh xuất khẩu gạo quy định giá sàn trong xuất khẩu gạo. Theo đó, giá sàn gạo xuất khẩu bình quân của từng tiêu chuẩn phẩm cấp bằng giá vốn gạo xuất khẩu bình quân của từng tiêu chuẩn phẩm cấp cộng với lợi nhuận dự kiến và các loại thuế phải nộp theo quy định pháp luật. Việc Bộ Tài chính đưa ra giá sàn là cần thiết, có cơ sở khoa học để chiết tính cụ thể cũng như tạo thuận lợi trong việc điều hành xuất khẩu gạo và an ninh lương thực. Hiệp hội Lương thực VN tiếp tục duy trì các quy định về đăng ký xuất khẩu gạo và giá xuất khẩu tối thiểu (MEP) trên cơ sở các quy định mới của Chính phủ về xuất khẩu gạo.

Tuy nhiên, theo các doanh nghiệp xuất khẩu thừa nhận khó khăn về vốn trong thu mua gạo tạm trữ cũng như áp lực trả nợ ngân hàng nên các doanh nghiệp không thể thu mua lúa vào thời vụ thu hoạch của người nông dân cũng như phải hạ giá bán gạo để đáo hạn nợ ngân hàng gây ra biến động giá gạo. Vì vậy, Nhà nước cần có chính sách hỗ trợ doanh nghiệp xuất khẩu mua gạo xuất khẩu như giãn nợ cho các doanh nghiệp có hàng tồn kho lớn để giữ giá gạo trong nước cũng như XK, cho vay lãi suất thấp hoặc lãi suất 0% nhằm thu gom gạo tạm trữ xuất khẩu,...

Theo nghiên cứu của Ngân hàng Thế giới (WB) tại VN phần lớn người trồng lúa có quy mô rất nhỏ. Tại ĐBSCL có khoảng

4 triệu hộ trồng lúa. Nếu tính quy mô trung bình một hộ 4,4 nhân khẩu, có 30% lợi nhuận từ làm lúa giữ lại, lợi nhuận bình quân là 230 USD/người/năm. Vì vậy, phần lớn nông dân là nghèo. Theo ông Đoàn Xuân Hòa – Phó cục trưởng Cục Chế biến, thương mại, nông lâm thủy sản và nghề muối – phân tích:”có 2 lý do quan trọng khiến người nông dân nghèo. Thứ nhất, giá trị gia tăng trên sản phẩm hạt gạo còn quá thấp. Thứ hai và cũng là lý do quan trọng nhất, quy mô sản xuất của người nông dân rất nhỏ. Mặc dù tính là nông dân làm lúa lợi nhuận đến 30% nhưng mỗi gia đình chỉ làm vài công đất (1 công = 1.000 m²) thì cũng chẳng ăn thua. Việc đảm bảo người trồng lúa có lợi nhuận 30% có lúc cũng không thực hiện được. Nguyên nhân là do VN chỉ xuất khẩu hàng xá, đóng bao, chưa có thương hiệu¹⁰.

VN xuất khẩu gạo chỉ đứng sau Thái Lan, nhưng về mức sống, người nông dân VN không sánh được với nông dân Thái mặc dù nông dân VN cần cù, chăm chỉ không kém, điều kiện tự nhiên cũng có nhiều ưu đãi. Nông dân VN vẫn chịu cảnh “được mùa, rớt giá” nên cuộc sống rất bấp bênh. Nhà nước bên cạnh quy định giá sản xuất khẩu gạo cũng cần có chính sách trợ giá cho người nông dân đảm bảo chắc chắn người sản xuất gạo sẽ có lãi từ 30% trở lên. Có được điều này thì cần phải nghiên cứu và tính toán chi phí sản xuất thực tế của người sản xuất và ấn định giá thu mua trong nước hợp lý phù hợp với mục tiêu nông dân

sẽ có lãi từ 30% trở lên mà từ trước tới nay có năm làm được có năm không●

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Đỗ Thiện, “Xuất khẩu gạo VN năm 2013: Ba kịch bản và một mục tiêu”, *Sài Gòn tiếp thị* số 5/2013 ngày 11/1/2013
<http://dantri.com.vn/kinh-doanh/vi-dang-ngoi-vi-so-1-xuat-khau-gao-661853.htm>
<http://dantri.com.vn/kinh-doanh/viet-nam-xuat-khau-gao-so-mot-the-gioi-655953.htm>
<http://english.vietnamnet.vn/fms/business/56480/vietnam-will-export-7-5-million-tonnes-of-rice-in-2013.html>
<http://hanoimoi.com.vn/Tin-tuc/Kinh-te/563762/viet-nam-xuat-khau-gao-so-mot-the-gioi>
http://nif.mof.gov.vn/portal/page/portal/nif/Newdetail?pers_id=42972372&item_id=75780784&p_details=1
<http://nld.com.vn/20110923113421950p0c1014/ap-gia-san-xuat-khau-gao.htm>
<http://opinion.inquiry.net/43075/rice-smuggling-explodes-under-aquino>
<http://oryza.com/Rice-News/17368.html>
http://trungthaiauto.com.vn/trungtamthongtin/index.php?option=com_content&view=article&id=3341&catid=4&Itemid=10
<http://tuoitre.vn/Kinh-te/514702/Xuat-khau-gao-2012%C2%A0-Luong-tang-gia-trigiam.html>
<http://tuoitre.vn/Kinh-te/514702/Xuat-khau-gao-2012%C2%A0-Luong-tang-gia-trigiam.html>
<http://vietstock.vn/2012/12/xuat-khau-gao-viet-nam-nam-2012-vuot-73-trieu-tan-768-252049.htm>
<http://vietstock.vn/2012/12/xuat-khau-gao-viet-nam-nam-2012-vuot-73-trieu-tan-768-252049.htm>
<http://vnecconomy.vn/20121105102544831P0C19/xuat-khau-gao-viet-nam-dang-o-so-1-the-gioi.htm>
<http://vnexpress.net/gl/kinh-doanh/2012/11/viet-nam-xuat-khau-gao-so-mot-the-gioi/>
<http://www.agribank.com.vn/31/834/tin-tuc/thi-truong-nong-nghiep/2012/11/6034/10-thang-dau-nam-2012--viet-nam-xuat-khau-6-5-trieu-tan-gao--9-11-2012.aspx>

- <http://www.bangkokpost.com/business/economics/327453/rice-exports-set-to-plunge-35-in-2012>
<http://www.baocongthuong.com.vn/p0c211n26770/du-bao-10-quoc-gia-xuat-khau-gao-hang-dau-the-gioi-nam-2012.htm>
<http://www.baomoi.com/Thang-52012-xuat-khau-gao-Viet-Nam-dat-muc-cao-ky-luc/45/8620942.epi>
<http://www.bloomberg.com/news/2012-11-28/indonesia-philippines-poised-to-reduce-rice-purchases-in-2013.html>
<http://www.brecorder.com/agriculture-allied/183/1141660/>
<http://www.brecorder.com/agriculture-allied/183/1177469/>
<http://www.ers.usda.gov/data-products/chart-gallery/detail.aspx?chartId=32905>
<http://www.gentraco.com.vn/vn/tin-tuc/canh-tranh-xuat-khau-gao-ngay-cang-quyet-liet.html>
<http://www.hunglamrice.com.vn/thi-truong-gao/nam-2012-lam-gi-de-xuat-khau-gao-viet-nam-vuon-toi-vi-tri-so-1-the-gioi/215/406>
<http://www.viettrade.gov.vn/go/2681-xuat-khau-gao-cua-viet-nam-mua-vu-20112012.html>
<http://www.viettrade.gov.vn/go/2710-du-bao-nhap-khau-gao-the-gioi-nam-2012-phan-2.html>
<http://www.viettrade.gov.vn/go/3263-xut-khu-go-vit-nam-sang-chau-phi-kho-khn-va-gii-phap.html>
[http://www.vir.com.vn/news/business/vietnam-earns-\\$344-billion-from-rice-export.html](http://www.vir.com.vn/news/business/vietnam-earns-$344-billion-from-rice-export.html)
Hương Trà:”Xuất khẩu gạo năm 2012: Đã xác định được vị trí quán quân”, *Báo Sức khỏe và đời sống*, Số 11 (2013)
Nghị định số 109/2010/NĐ-CP ngày 4 tháng 11 năm 2010 của chính phủ về kinh doanh xuất khẩu gạo.
Quang Thuần, Chí Nhân, “Hạt gạo làng ta, làm giàu còn xa”, *Báo Thanh niên* ngày 17/01/2013

¹⁰ Quang Thuần, Chí Nhân: “Hạt gạo làng ta, làm giàu còn xa”(17/01/2013)